

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Ocak 2018, Sayı 235 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve
Analizleri (XXXV)

Sanayi, 2018'e
“çifte açık”
gerilimiyle girdi

Sanayi, 2018'e “Çifte açık” gerilimiyle girdi

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

Türkiye ekonomisi, özel olarak da sanayi, 2017 yılında iç talebin ağırlıkla devlet teşvikleri ile köpürtülmesiyle, 21 milyar doları aşan sıcak para girişinin rüzgarıyla, tahminen yüzde 7'ye yakın büyüdü. Ne var ki, bu büyümenin arka yüzünde 2018'e taşınmış ağır maliyetler var ve sanayi kesimi de öteki sanayi dışı kesimler gibi, 2018'de bu bedellerin gerilimini yaşayacak.

2017'de TL'nin dolar karşısındaki yüzde 17'lik değer kaybı, Türkiye'yi öteki yükselen ülkelerden ayırmıştır. Rusya, Güney Afrika, Brezilya gibi ülkeler 2017'de dolar karşısında yerel paralarını değerli kılarken, Türkiye'nin yüzde 17 ile büyük ölçüde ayrışması dikkat çekici bulunmuştur.

TL'deki büyük değer kaybının sanayi malları üstüne yığılı maliyet artışları, yapılabildiği kadar fiyatlara yansıtıldı, bu yansıtma kaçınılmaz olarak 2018'de de süreceği için sanayici, bu yeni fiyatlardan iç ve dış pazar bulma durumunda kalacak. Bulamadığı takdirde stoklarla yüz yüze kalabilecek. Satılamayan yeni konut stokları, bu riskin ilk örneklerinden sayılabilir.

İnşaatın arkasına çekilen sanayinin dış pazar yaratma yeteneği köreltildiği için, ihracatla pazar edinme imkanları da daraltılmıştır. Bu daralmada, ülkedeki OHAL ile koyulaştırılan baskıcı imajın negatif etkisi de vardır.

2017'de baş gösteren dünya enerji ve emtia fiyatları, yükselmiş döviz fiyatları ile pekişecek ve ithal enerji, artı maliyet enflasyonu yaratacaktır.

Dövizdeki hızlı artışı kontrol altında tutmak için yükseltelen faizler, yeni tırmanışlar karşısında tekrar artırmak durumunda kalınabilir. Bu da sanayiye “yüksek döviz-yüksek faiz” basıncı altına alabilir.

2017'de 44 milyar dolara ulaşarak GSYH'nin yüzde 5'ine vuran cari açık, özellikle kredi derecelendirme kuruluşlarının kırılganlık teşhisinde ana etken olmaya devam ediyor. Bu düzeydeki cari açığın finansmanına ek olarak, önümüzdeki 12 ayda 170 milyar dolarlık dış borcun yenilenme ihtiyacı, ortaya 210 milyar dolarlık dış borç-kaynak bulma zorunluluğunu çıkarmaktadır.

Türkiye, ekonomik kırılganlıklarının yanında, iki yıldır sürdürdüğü anti-demokratik OHAL ve dış politika-daki negatif karnesi ile riski yüksek ülke olmaktan çıkamamakta, bulunan her kaynağın faizi, maliyeti de ağırlaştırmaktadır.

Cari açık kamburuna eklenen ikinci açık, kamu maliyesi kamburudur. Hazine'nin faiz giderleri 55 milyar TL'yi bulduğu gibi, borçlandığı rakam 78 milyar TL ile zirve yapmıştır. Özellikle Hazine, dış yükümlüklerini karşılamak için dışarıdan borçlanma kapısını açmıştır. Bu da 435 milyar doları bulan dış borç stokunun kamu cephesinden tırmandırılması ve kırılganlığın artması anlamına gelmektedir.

Özetle, genelde tüm ekonomi, kaçınılmaz olarak sanayi kesimi, hızla “çifte açık” da denilen cari açık ve kamu açığı kısılacının etkisi altına girmektedir ve bunun sanayi üstündeki doğrudan ve dolaylı etkileri ağırlaşmaya başlamıştır. Sanayi, 2018 yılına bu gerilim ve endişelerle girmek zorunda bırakılmış, bu iç açıcı olmayan şartlarda, özellikle 2016 Temmuz'undan bu yana sürdürülen OHAL ikliminin bedeline de sanayici katlanmaya zorlanmıştır.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

GİRİŞ

Türkiye sanayisi 2017 yılından 2018'e bir dizi basınçla ve stres yüküyle girdi. Her ne kadar 2017 yılının tamamında yüzde 6,5-7 dolayında bir büyüme yaşandığı iddia edilse de bu büyüme ile maddiyonun arka yüzüne yerleşmiş bir dizi kırılganlık, sanayiye, genelde de ekonomiye zor günler yaşatacak gibi görünüyor.

DÖVİZDE ARTIŞLAR

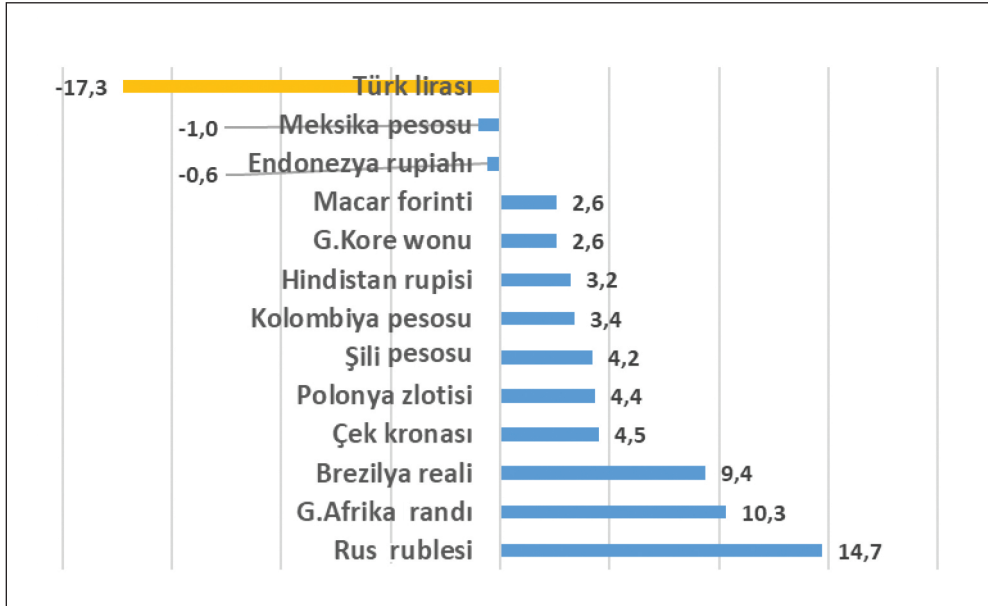
Sanayiye 2017 yılında meşgul eden ana değişkenlerden biri döviz fiyatları, daha çok dolar fiyatında, özellikle *Eylül* ayı sonrası yaşanan artış oldu. 2016 yılını ortalama 3.02 TL dolar fiyatı ile tamamlayan sanayici, 2017 yılında zaman zaman 4 TL'ye yaklaşan bir dolar fiyatı görse de yılın ortalaması 3.65 TL olarak gerçekleşti. Böylece TL, 2017'de dolar karşısında yüzde 17'nin üstünde değer kaybetti. Ya da tersinden hesaplanırsa, dolar, TL karşısında yüzde 21'e yakın değer kazandı. Oysa 2017 yılında dolar, diğer ülkelerde bu ölçüde değer kazanma-

dı ya da yerel paralar TL gibi değer kaybetmedi. Hem de yüzde 17 gibi bir büyüklükte...

IMF veri tabanında yer alan bilgilerden hareket edilirse, TL'nin yüzde 17 değer kaybettiği 2017'de Meksika pesosunun değer kaybı yüzde 1'de yer alırken Endonezya parası da yüzde 0,6 değer kaybı yaşadı. Öteki yükselen ülkelerin paraları ise 2016'da uğradıkları değer kaybını telafiye şansı yakaladılar. Rus rublesinin dolar karşısında değer artışı yüzde 15'e yaklaştı. G. Afrika randı dolar karşısında yüzde 10, Brezilya reali yüzde 9'un üzerinde değer kazandı.

TL'yi bu ölçüde değer kaybına uğratan, ekonomik kırılganlıklar kadar iç ve dış politikadaki yüksek risklerin yol açtığı gerilimler oldu. Özellikle *Ekim* ayı başında ABD ile baş gösteren gerginlik, dolar/TL fiyatında önemli bir sıçramada etkili oldu.

Dolar fiyatında yüzde 17'yi bulan yıllık değer kaybı hem ithal edilen girdi maliyetlerini hem de özel firmaların döviz borcu maliyetlerini büyük ölçüde artırarak stres katsayısını yükseltti. Bu konulara ileride değinilecektir.

Grafik 1. 2017 Yılında Dolar Karşısında Yerel Paraların Kazancı/Kayıpı (%)

Kaynak: IMF Veri Tabanı

DOLARIN SEYRİ

Aylık olarak bakınca, aylık ortalama olarak doların en çok tırmandığı değer 3.89 ile kasım ayı oldu. Bu artışın ardından Merkez Bankası'nın faiz artışı ve öteki müdahalelerinin de etkisiyle dolar aralık ayını 3.85 TL ortalama değer ile kapadı. Ocak ayına ise 3.80 basamağının altında bir seyirle başladı.

Dolar/TL'nin aralık ayında iniş hali, biraz da firmaların yılsonunda bilançolarını düşmüş dolar kuru ile makyajlama gayretlerinin sonucu, denilebilir.

Genellikle aralık ayından ocak ayına geçişte ise Dolar/TL'de artış genel bir eğilimdir. Örneğin 2014-2017 döneminde aralık ayından ocak ayına geçişte dolar, TL karşısında yüzde 2 ile yüzde 9 arasında değer kazandı.

Bu yıl da en düşük ihtimalle yüzde 3'lük aylık bir artış görülürse, ocak ayı ortalama dolar kuru 3.97 TL'ye çıkacak. Kuşkusuz, anlık dış türbülanslar ya da içeride ekonomi dışı risk artışları hesapları değiştirebilir. Özellikle borsaya gelen yabancı yatırımların seyri, dolar/TL'nin aylık ortalamalarına da etki edecektir.

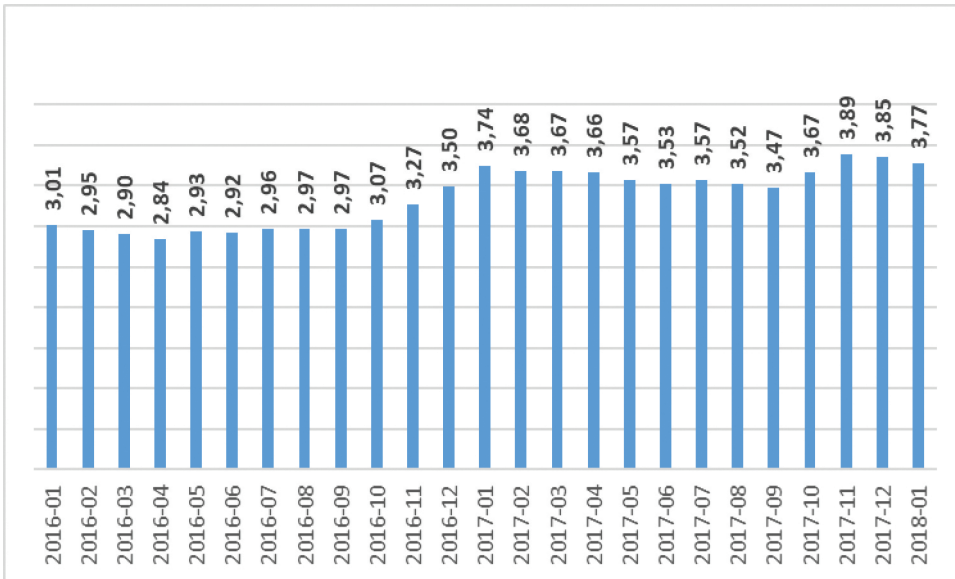
2018'E GİRERKEN DOLAR

Sanayi firmaları, 2018'e, yeniden döviz fiyatında artış endişeleri ile girdiler. 2017'nin Aralık ayında Merkez Bankası'nın çeşitli önlemlerin yanı sıra faizleri görece artırarak kontrole almaya çalıştığı dolar fiyatı ocak ortalarından itibaren yeniden yükselme eğiliminde.

Dövizde yeniden tırmanma ihtimalini hem iç hem dış etkenler güçlendirdi.

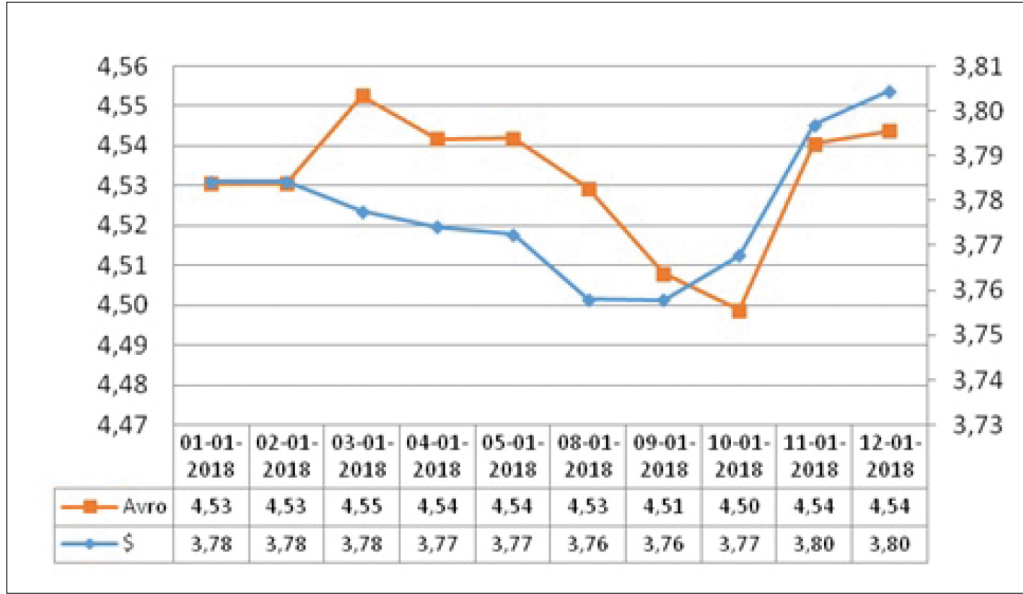
Ocak ortalarında Çinli yetkililerin ABD tahvil piyasasına yönelik olumsuz söylemleri, Türkiye gibi ülkelerin borsalarındaki yabancıların ellerindeki menkul kıymetlerin satış baskısını hızlandırdı.

Çin yetkililerinin, ABD tahvil piyasasını daha az beğendiklerine ve ABD tahvili alımlarını yavaşlatma ya da durdurma tavsiyesinde bulunduklarına yönelik haberler, bekleneneği gibi piyasayı dalgalandırdı ve ABD tahvil faizleri yükseldi. Çünkü Çin, 3.1 trilyon dolarlık rezervinin 1.2 trilyon do-

Grafik 2. Aylık Dolar/TL (2016-2017)

Kaynak: TCMB

Grafik 3. Dolar/TL ve Avro/TL (Ocak 2018)

Kaynak: TCMB

lara yakını ABD tahvillerinde tutuyor. Türkiye dahil gelişen ülke piyasalarında ise satış baskıları yaşandı.

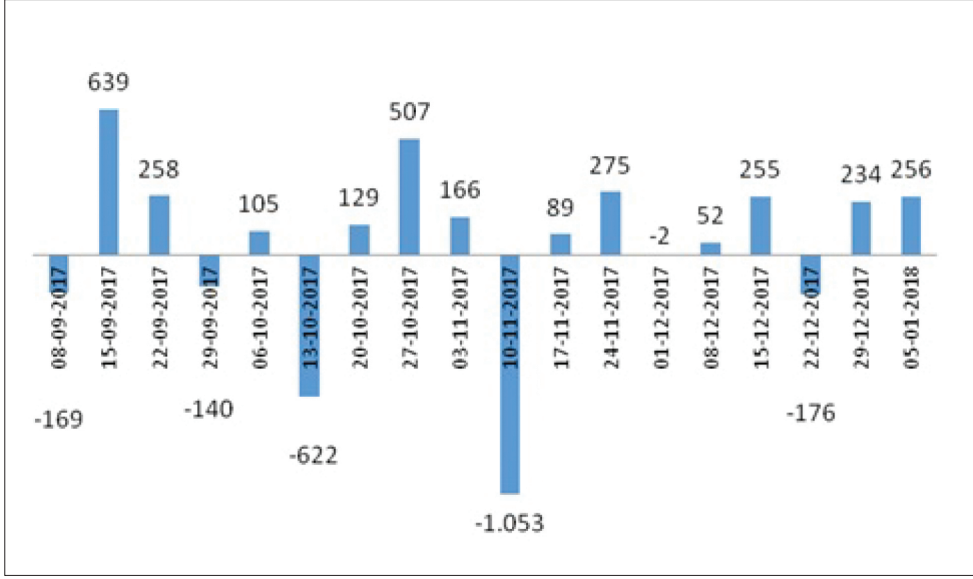
Bu gelişmeyle eş zamanlı olarak ABD'nin aralık ayı Üretici Fiyat Endeksi rakamları beklentilerin altında geldi. Haftalık İşsizlik Maaşı Başvuruları da son 15 haftanın en kötü gerçekleşmesine işaret etti.

AB'de ise başta Almanya Merkez Bankası (Bundesbank) Başkanı Weidmann olmak üzere, Avrupa Merkez Bankası (ECB) yönetim kurulu üyelerinin büyük çoğunluğunun ECB'nin aralık toplantısından bu yana şahin açıklamalarda bulunarak piyasalardaki "parasal genişleme uzayacak" algısını bozmaya çalıştıkları görülüyor.

Yurtiçinde ise kasım ayı cari açığın yıllıklandırılmış olarak 44 milyar dolara yaklaşması, dövizin yukarı çeken bir başka etken olarak yorumlandı. Bunlara ek olarak, Suriye sınırındaki Afrin'e askeri

müdahale hazırlıkları gerilimi yükseltti. 8 Ocak'ta 3.76'ya kadar gerileyen dolar fiyatı, izleyen günlerde tırmandı ve 3.80 basamağına yerleşti. Dövizin fiyatı konusunda tahminler yapmak güçleşirken, özellikle dış rüzgarlar karşısında dalgalanmanın sürebileceği tahmin ediliyor. Diğer yükselen çevre ülke para birimleri 3 yılın dip seviyelerinde yer alan dolar endeksinden destek bulurken, TL jeo-politik riskler nedeniyle negatif ayrıştı.

Özellikle de kestirilemeyen ana değişken, borsaya yabancı yatırımcı ilgisi. Dış kaynak temininde asli kaynak durumuna gelen sıcak paranın borsaya ilgisi, 10 kasım 2017 haftası yaşanan büyük çıkışın ardından büyük montanlı yeni çıkışlar gözlenmese de girişlerin zayıf seyri sürüyor. Aralık ayı son haftası ile 2018 Ocak ayının ilk haftasında girişlerin toplamı 490 milyon dolar nete ulaşmakla beraber, izleyen haftaların trafiğini tahmin etmek kolay görünmüyor.

Grafik 4. Borsada Haftalık Yabancı Yatırımcı Trafiği (Milyon \$)

Kaynak: TCMB

SANAYİCİ ENFLASYONU VE DÖVİZ FİYATI

Doların 2017'de yüzde 21'e yakın değer kazanmasıyla ya da TL'nin dolar karşısında yüzde 17 değer kaybıyla, sanayici fiyatlarında önemli artışlar yaşandı. Buna, ithal girdi, aramalı, makine-teçhizat mallarının yeni dolar fiyatlarıyla alımı kadar, yurt dışında enerji ve emtia fiyatlarındaki artışın içeriye yansımaları etkili oldu.

Açıklanan 2017 yılı üretici ve tüketici enflasyonu ile ilgili yıllık veriler, çift rakamlı enflasyonun 2018 için de söz konusu olabileceğine ilişkin sinyaller içeriyor. Özellikle sanayicinin yaptığı zamların perakende sektörüne tam olarak yansımadağı dikkati çekerken, sanayiye etki edecek elektrik ve doğal gaz zamlarının rafta beklediğini unutmamak gerekir.

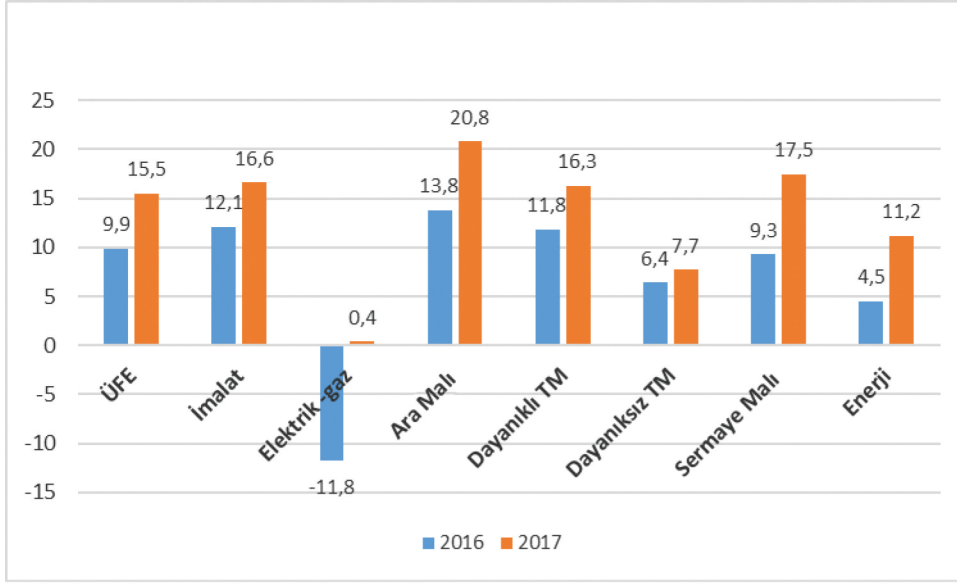
2017'nin tamamında tüketici fiyatlarında yüzde 12 olarak gerçekleşen enflasyon, üretici (sanayici)

fiyatları için yüzde 15'in üstünde gerçekleşti. Bu da tüketiciye yansıtılmayan bir sanayici (üretici) enflasyonu birikiminin 2018'e taşındığına işaret ediyor.

Üretici fiyatlarındaki hızlı artışta, 2017'de TL'ye karşı yüzde 21 değer kazanan doların etkisi başat durumda. Yüzde 21 pahalalmış dolarla ithal edilen mamul, yarı-malul, hammadde tüm ithalat, üreticinin ürettiği mal ve hizmetleri yukarı çekti ve bu perakendeye belli ölçülerde yansıtıldığı kadar, bekletilen kısmı da var.

Dünya enerji ve emtia fiyatlarındaki artışı da üstlenen üretici fiyatları artışında özellikle ara mallarındaki fiyat artışları dikkat çekici boyuta ulaştı.

Yurt içi üretici fiyatlarında yıllık enflasyon imalat sanayinde yılı yüzde 16,7 ile yüksek bir seviyede tamamladı. Bu dönemde petrol ve ana metal hariç imalat sanayi fiyatlarının mevsimsellikten arındırılmış ana eğilimi önemli ölçüde hızlandı.

Grafik 5. Üretici (Sanayici) Fiyatlarında Artış (2016-2017)

Kaynak: TÜİK

Ana sanayi gruplarına göre 2017'de fiyatlar dayanıklı tüketim mallarında yüzde 16,3 artarken ara malları dâhilinde yüzde 21'e yaklaşan ölçüde sert artışlar gösterdi. 2016'da ara malı fiyat artışı yüzde 14'ün altındaydı ve bir yılda 7 puana yakın arttı. Ara malı fiyatlarındaki sert artışta hem kömür ve demir cevherini ithalatla hem de artmış dünya fiyatlarıyla sağlayan demir-çelik üreticilerinin fiyatlamaları etkili oldu.

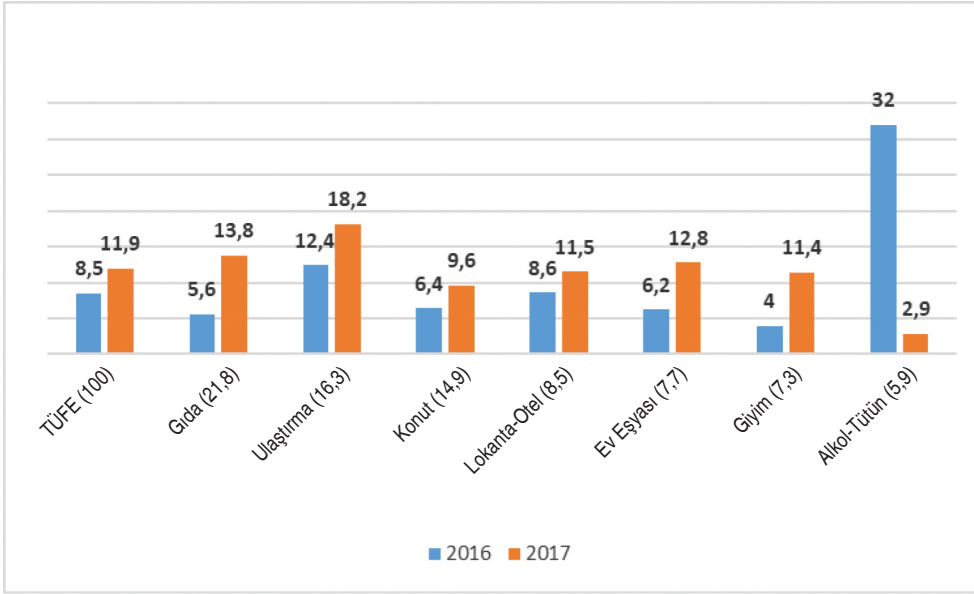
Makine-teçhizat üretimini içeren sermaye mallarında da fiyat artışı sert ve yıllık yüzde 17,5'i buldu ve 2016'daki artışını da 8 puan geride bıraktı. Sermaye malı fiyatlarındaki yükselişte ithalata bağımlı motorlu kara taşıtları ile parça ve aksesuarları öne çıktı.

Yıllık yüzde 16,3 artan dayanıklı tüketim malları fiyatları ev aletleri ve tüketici elektroniği kaynaklı artış kaydetti ve döviz fiyatı bu artışlarda başat rol oynadı.

TÜKETİCİ FİYATLARINDA EĞİLİM

Üretici (sanayici) fiyatlarındaki yıllık ortalama yüzde 15,5 artışın bir kısmı tüketici fiyatlarına yansıtılmadı henüz. Yüzde 12'de kalan yıllık tüketici fiyatlarında, tüketim sepetindeki yüzde 22'lik ağırlığı olan gıda –içecek ürünlerinin fiyatları yıllık yüzde 14'e yakın artışla önem kazandı. Daha çok tarımdaki arz sorunu ile ilgili olan gıda enflasyonu, önümüzdeki yıllarda da önemini koruyacak görünümde.

Gıdadan sonra, hanehalkının bütçesinde ikinci önemli yeri tutan ulaştırma fiyatları ise yolcu taşıma fiyatlarındaki artışla yıllık yüzde 18'in üstünde artış gösterdi. Bu kalemde akaryakıt fiyatlarındaki artış öne geçti. Dünya petrol fiyatlarındaki artışın yanında, döviz fiyatındaki artış, akaryakıt fiyatlarını yukarı çekince her tür yolcu taşıma maliyeti arttı ve bilet fiyatlarına yansıdı. Yanı sıra, otomobil fiyatlarındaki artış da dövizdeki artıştan etkilendi

Grafik 6. TÜFE'de Yıllık Artışlar: 2016-2017 (%)

ve geneldeki ulaştırma fiyatlarını yukarı çekti.

Hanehalkı için üçüncü önemdeki konut fiyatlarında yıllık artış yüzde 10'a yakın gerçekleşerek genel ortalamanın 2 puan gerisinde kaldı. Beyaz eşya, ev elektroniği, mobilya gibi ürünlerdeki yıllık fiyatlar da yüzde 13'e yakın arttı. Bu artışın bir kısmı yine döviz fiyatındaki artış ve maliyet enflasyonu ile ilgili.

Özetle, 2017 tüketici fiyatlarında temel mal grubu enflasyonunda birikimli döviz kuru etkileri öne çıkarken, AKP hükümetinin bol kepçe teşviklerinin, kredi genişlemesinin sağladığı toplam talep koşulları da enflasyondaki yukarı yönlü seyri destekledi. Tüketici fiyatları üzerinde üretici fiyatları kaynaklı maliyet yönlü baskılar, güçlü seyrini korudu ve hatta 2018'e taşıdı. Bu durumda, 2018'de dövizin seyri, büyük ölçüde enflasyonun seyrini etkileyecek.

ENERJİ STRESİ

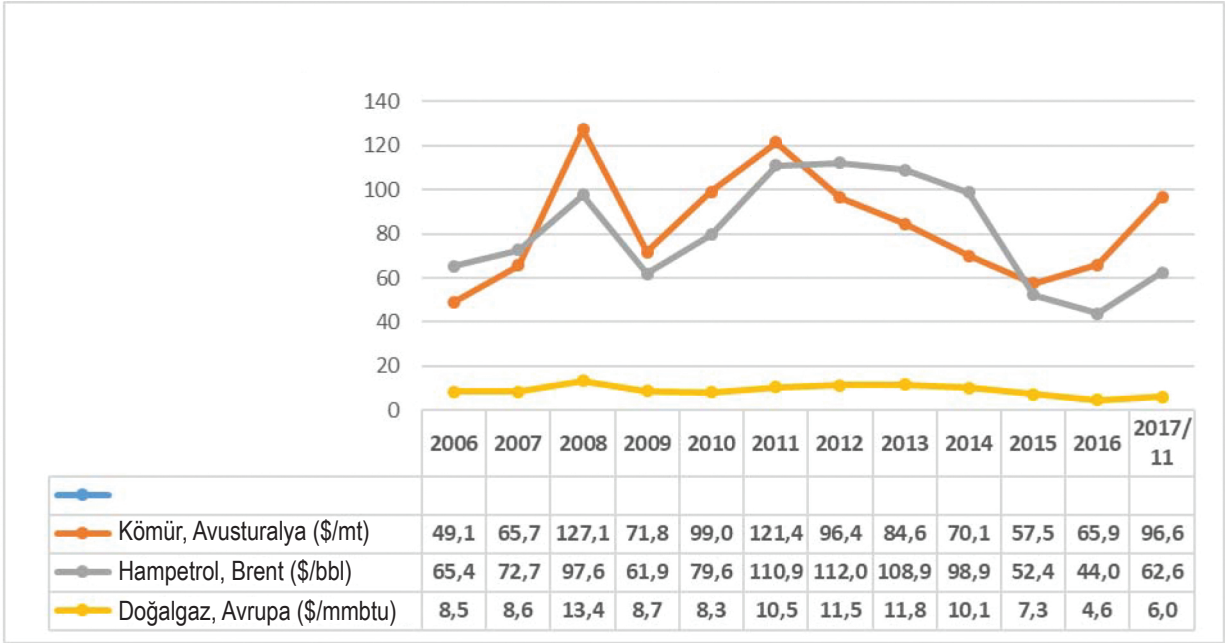
Sanayiciyi 2017'de etkilemeye başlayan enerji ve dünya emtia fiyatlarındaki artışlar, yükselen döviz

fiyatlarıyla beraber pekişti. Bu eğilimin 2018'de güçlenmesi, sanayici yüküne bir de "enerji stresi"nin eklenmesi anlamına geliyor.

Bilindiği gibi, Türkiye ekonomisinin geneline hakim olan dışa bağımlılıktan kaynaklanan sorunlar dizisi, enerji alt alanı için de geçerlidir. Makro ekonomideki her türbülans, kaçınılmaz olarak enerji alanına da yansımaktadır. Enerjide, dünya piyasalarındaki dalgalanmalar ise ekonominin geneline, özelde sanayiye bazen olumlu bazen de olumsuz rüzgarlar taşımaktadır.

Bilindiği gibi, Türkiye hem enerji hem de birçok hammaddeyi ithalatla sağlıyor, bağımlı yani. Türkiye, 2017'den başlayarak bunları hem pahalanmış dolar ile hem de dünyada tırmanan yeni fiyatlarla almak durumunda kaldı. Bunların arasında ham petrole ayrı bir yer ayırmak lazım. Esas fatura bunun ithalinden çıkıyor çünkü.

Özellikle bu yılın ikinci yarısında tırmanışa geçen petrol ve öteki emtia fiyatlarındaki tırmanışı bir dizi siyasi ve ekonomik etken belirledi. ABD'nin vergi indirimleri ile büyümesini artıracığı beklen-

Grafik 7. Dünya Ortalama Enerji Ürün Fiyatları (2006-2017)

Kaynak: Commodity Price Data (Pinksheet), Dünya Bankası

tisi, yine ABD rafinerilerinde üretimin artmasının ham petrol talebini artırması, Çin'den gelen güçlü talep, Kuzey Irak'taki referandumun bölgedeki petrol akışına ilişkin endişe yaratması, petrol fiyatlarını yukarı itti. Buna bir de Suudi Arabistan gerilimi eklendi. Suudi Arabistan'da yolsuzluk iddialarıyla bazı bakan ve prenslerin gözaltına alınması, başkent Riyad'a düzenlenen balistik füze saldırısı ve ABD'de petrol sondaj kulesi sayısındaki ani düşüş de fiyat artışlarını hızlandırdı.

Hampetrolde dünya fiyatları, özellikle 2014 ve 2015'te inişe geçmişti. Dünya ekonomisinde henüz canlanma belirtilerinin olmaması, talebi yatay seyretmesi, birçok etkenin yanında, fiyatların yatay seyretmesinde ana etkendi. Ama 2016 ve 2017'de durum değişti, fiyatlar başını kaldırdı. Özellikle 2017'de hampetrol fiyatları tırmanışa geçti.

Kasım 2016'da varili 44 dolara kadar inen hampetrol fiyatı, izleyen aylarda 50 dolara sıyrıldı

ve Şubat 2017'de 55 doları gördü. Sonraki aylarda küçük düşüşlerden sonra, haziran ayında 46 dolara kadar geriledi. Ancak, bu aydan sonra hızla arttı ve eylül ayında 57 doları, ekim ayında 60 doları, kasım ayında ise 63 doları gördü. Bu, 12 ayda yüzde 48'e yakın bir artış demek!..

Küresel büyümede daha yüksek bir patikaya girilirse fiyatlardaki artış temposu sürebilir. Benzer fiyat artışları, diğer enerji, tarım hammaddeleri ve endüstriyel ara mallar için de geçerli. Bu fiyat artışlarının yanında, TL'nin dolar karşısında 2017'de yüzde 17 değer kaybetmesi, Türkiye için önemli bir sorun yumağı, ağır bir maliyet enflasyonu kaynağı anlamına geliyor. Tek başına petrol fiyatları alındığında bile bilanço ürkütücü.

Türkiye'nin yılda ancak 2,6 milyon ton hampetrol üretebiliyor, buna karşılık 25 milyon ton ham petrol ithal ediyor. Yani, kullandığının yüzde 91'ini ithal ediyor. Durum, doğalgazda da farklı değil. Doğalgaz üretimi devede kulak; 400 milyon met-

reküp, buna karşılık ithalat 46,4 milyar metreküp.

Türkiye'nin birincil enerji tüketiminde doğalgazın payı yüzde 31, hampetrol ise toplamda yüzde 30 pay sahibi. Fosil yakıtlar bakımından linyit hariç, zengin rezervlere sahip olmayan Türkiye, birincil enerji kaynaklarında tüketiminin dörtte üçünü ithal ediyor. Doğalgazda yaklaşık yüzde 98, petrolde ise yaklaşık yüzde 91 oranında dışa bağımlılık var ve bu, önemli bir arz güvenliği riski oluşturuyor.

Türkiye'nin enerji ithalatı, dünya enerji fiyatlarının seyrine bağlı olarak alçalıp yükseliyor. 2009 krizinin ilk yıllarında düşen enerji fiyatları, 2014'e kadar yeniden artmış ve Türkiye'nin enerji ithalatı da yıllık ortalama 53 milyar dolara ulaşmıştı. İzleyen iki yıl fiyatlar düşünce fatura, 2015'te 37 milyar dolara, 2016'da 26 milyar dolara geriledi. 2017'de ise ilk 11 ayın faturası 32,5 milyar dolar ve yıl en az 35-36 milyar dolar fatura ile kapanacak gibi.

ENERJİDE TÜKETİCİYE YANSIMA

Petrol fiyatlarındaki yükselme, döviz kuru artışı ile birleşerek Türkiye ekonomisi için çifte darbe etkisi yaratıyor. Türkiye'nin petrol ithalat faturası bu yılın 10 ayında yüzde 36.5 arttı. Yaklaşık 22 milyar dolardan 30 milyar dolara çıkan petrol faturası tutar olarak 8 milyar dolar arttı.

Bu fatura aynı zamanda bu yılki dış ticaret açığında meydana gelen artışın yarısından fazlasını oluşturdu. Petrolün dış fiyat artışına bir de dolar fiyat artışı eklendiğinde hem makro düzeyde hem de bireylerin ödeyeceği fatura kabarıyor. Akaryakıtta sık sık yapılan zamlar bunun sonucu.

2017'de tüketici fiyatları (TÜFE) içinde yer alan ulaştırma hizmetleri, genel enflasyonun yüzde 50'sinin üzerine çıktı. Yıllık artışı yüzde 11.9'u bulan TÜFE'ye karşı yüzde 18 ulaştırma fiyat artışı gerçekleşti.

Özellikle benzin ve mazot 2016 ve 2017'de yüksek fiyat artışları yaşadılar.

Hampetrol fiyatlarındaki artış, gecikmeden akaryakıt fiyatlarına yansıtılıyor. 2017 sonunda benzinin litre fiyatı 5,6 TL'ye ulaştı. Satış fiyatının önemli kısmını vergiler oluşturuyor. Hükümetin 2018 programında, 2017 yılında petrol ve doğalgaz ürünlerinden elde edilen Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) tahsilatının, 63,3 milyar TL'yi, yani GSYH'nin yüzde 2,1'ini bulacağı belirtiliyor.

Uzun süre 50 doların altında kaldıktan sonra 2017'nin ikinci yarısında fiyatı tırmanan petrole, kurdaki hızlı artış eklenince, bir depo benzinin faturası ilk kez 300 liraya çıktı.

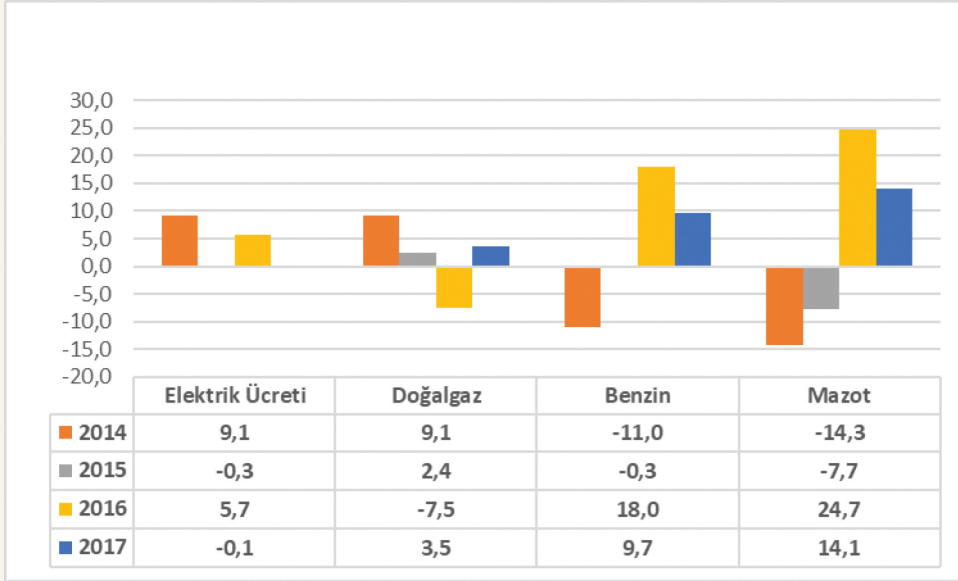
Akaryakıt zamları bekletilemiyor, ama doğalgaz ve elektrik fiyatlarını hükümet zamana yayabiliyor. Örneğin, bunlara 2017'de bir fiyat artışı gelmedi. Bunda, dünya doğalgaz fiyatlarının yatay seyretmesi en önemli etken elbette. Hâlâ, doğalgaz fiyatlarında bir tırmanış yok. Ama TL karşısında dolarda tırmanış var. Bu da doğalgaz ithalatının faturasını kabartıyor.

Doğalgaza, doğalgaz ile ağırlıkla üretilen elektriğe bu faturanın yansıtılması kaçınılmaz. Elektrik ve

Tablo 1. Enerjide Tüketici Fiyatları: 2013-2017 (TL)

Madde Adları	2013 Aralık	2014 Aralık	2015 Aralık	2016 Aralık	2017 Aralık
Elektrik Ücreti	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Doğalgaz	1,1	1,2	1,2	1,1	1,1
Benzin	4,9	4,3	4,3	5,1	5,6
Mazot	4,5	3,9	3,6	4,5	5,1

doğalgaza zammın sırasının geldiğini AKP Hükümetinin 2018 programında duyuruldu. Bu da doğalgaz ve elektrik fiyatlarına arka arkaya zamların gündemde olduğu anlamına geliyor.

Grafik 8. Enerjide Tüketici Fiyat Artışları: 2014-2017 (%)

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

CARİ AÇIK STRESİ

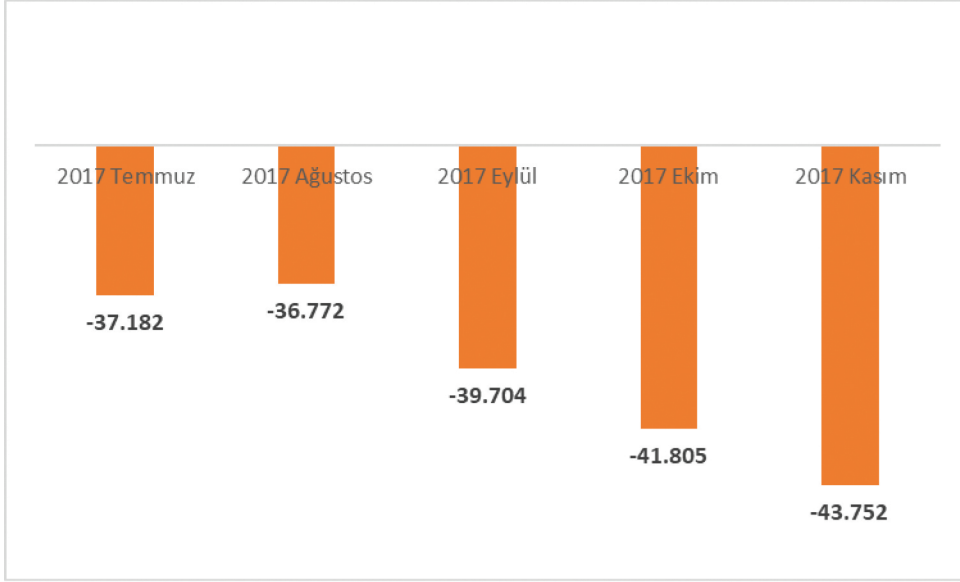
Sanayi kesimini, 2018'de baskılayan önemli bir etken de cari açığın yeniden büyümüş ve milli gelirin yüzde 5'ine varan oranda artmış olması. Bu, açığın finansmanının ancak yüksek maliyetlerle karşılanması ve finansmanda zorlandığı takdirde, döviz fiyatlarının daha da yükselmesi sonucunu doğurabilecek bir risk.

Hükümet teşvikleri ile canlandırılan iç talebe dönük büyüme 2017'de cari açığın yıllıklandırılmış olarak yaklaşık 44 milyar dolara ulaşmasıyla sonuçlandı. Kasım ayında 4,2 milyar dolar olarak açıklanan cari açığın 11 aylık toplamı 39,4 milyar doları buldu. 2016'nın 11 ayında ise cari açık 28,6 milyar dolardı. Yani 2017'de açık 11 milyar dolar arttı.

Yıllıklandırılmış olarak 44 milyar dolara yaklaşan cari açık, bu yılın beklenen milli gelirinin yüzde 5'i olarak tahmin ediliyor. Bu da gelişmiş ve yükselen ülkeler arasında Türkiye'yi en yüksek cari açığa sahip ülke yapıyor.

Türkiye yüzde 5'e ulaşan cari açık/GSYİH oranı ile kalburüstü ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Yükselen ülkeler arasında Güney Afrika'nın bile cari açık/milli gelir oranı yüzde 3,3'te, Meksika'nınki yüzde 2,7'de kalmaktadır.

Cari açığın özellikle Eylül ayı sonrası hızlandığı gözleniyor. Yıllıklandırılmış olarak bakıldığında temmuz ayında 37,2 milyar dolar olan cari açık, eylül, ekim ve kasım aylarında hız kazandı ve kasım ayında yıllıklandırılmış olarak 44 milyar dolara yaklaştı. Temmuz-Kasım döneminin artışının yüz-

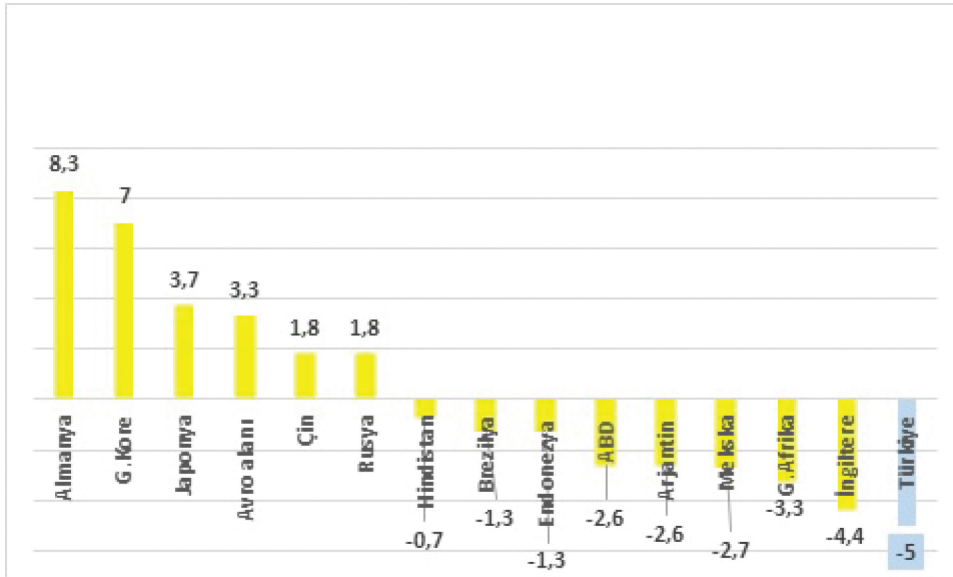

Grafik 9. Temmuz-Kasım 2017 Dönemi Cari Açıkta %19 Artış (Yıllıklandırılmış, Milyon \$)

Kaynak: TCMB Veri Tabanı

de 20'ye yaklaşması dikkat çekiyor. Bu hızlı artışta, özellikle eylül sonrası TL'nin dolar karşısında hızlanan değer kaybı ve 2017'de dünya enerji ve emtia fiyatlarının hızlı artış göstermesi etkili oldu.

Yanı sıra, yabancıların kâr transferlerini hızlandırmalarının da cari açığın artışında etkili olduğu söylenebilir.

Grafik 10. Cari Denge/GSYH Oranı Açısından Ülkeler (2017, %)

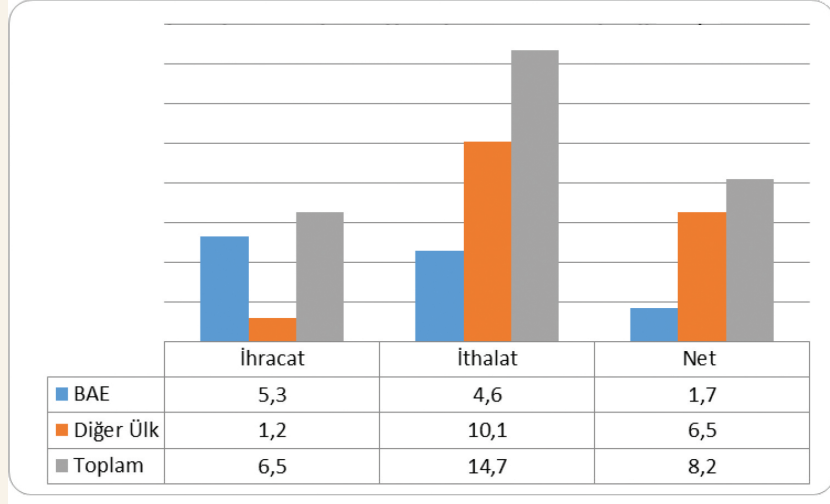
Kaynak: TCMB

ALTIN İTHALATI SIRRI

Cari açığındaki artışın net altın ithalatının artışından kaynaklanması, cari açık portresinin önemli bir tarafı. 2017'de 8,2 milyar dolarlık net altın ithalatı yapıldığı görülüyor.

Türkiye'nin, net 8,2 milyar dolarlık altın ithalatı üzerinde açığa kavuşturulamayan bir sır perdesi duruyor. Normal koşullarda iç pazar ve turistlere mücevher satışı gibi temellere dayanan 5-6 milyar doları geçmeyecek bir ithalatın 14,7 milyar dolara, net ithalatın da 8,2 milyar dolara çıkmasının izahı güç. Bu ticarete Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) başat rolü ayrı bir muamma. Altın ihracatının yüzde 81'i bu ülkeye yapılırken, külçe altın ithalatının yüzde 31'i de yine BAE'den yapılıyor.

2013'te Reza Zarrab'ın altın operasyonları ile altın ithalatı 15 milyar dolara yaklaşmıştı. Bu esrar perdesinin aralanması gerekiyor. Hele ki Zarrab davasından Türkiye bu kadar ağır zararlar görmüşken...

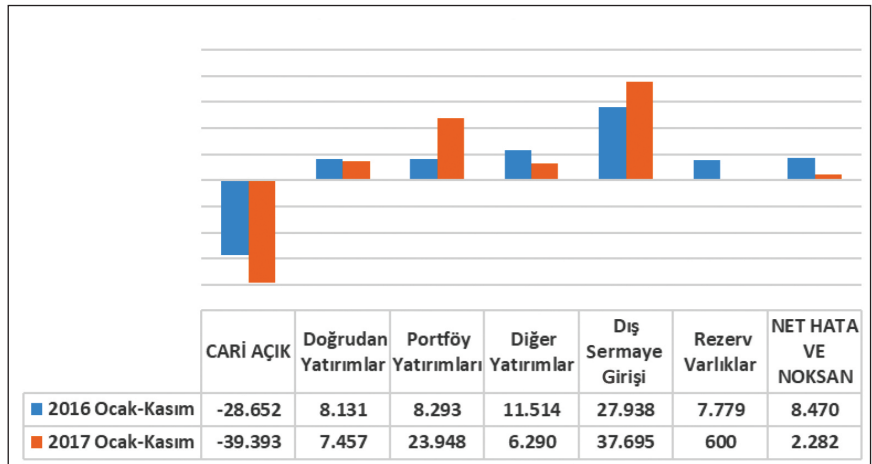

Grafik 11. Külçe Altın Dış Ticareti: Ocak-Kasım 2017 (Milyar \$)

Kaynak: TCMB, TÜİK

**PORTFÖYLE
FİNANSMAN**

Ocak-Kasım döneminde 39,4 milyar doları bulan cari açığın finansmanında yabancıların hisse senedi ve devlet kağıtlarına yaptığı yatırımlardan oluşan sıcak paranın temsil ettiği portföy yatırımlarının başat rolü oynadığı kasım sonu verilerinden de gözlenebilmektedir.

Grafik 12. Cari Açığın %60'ı Portföy Yatırımları ile Finanse Edildi: Ocak-Kasım 2017 (Milyon \$)

DOĞRUDAN YATIRIM HEP CILIZ

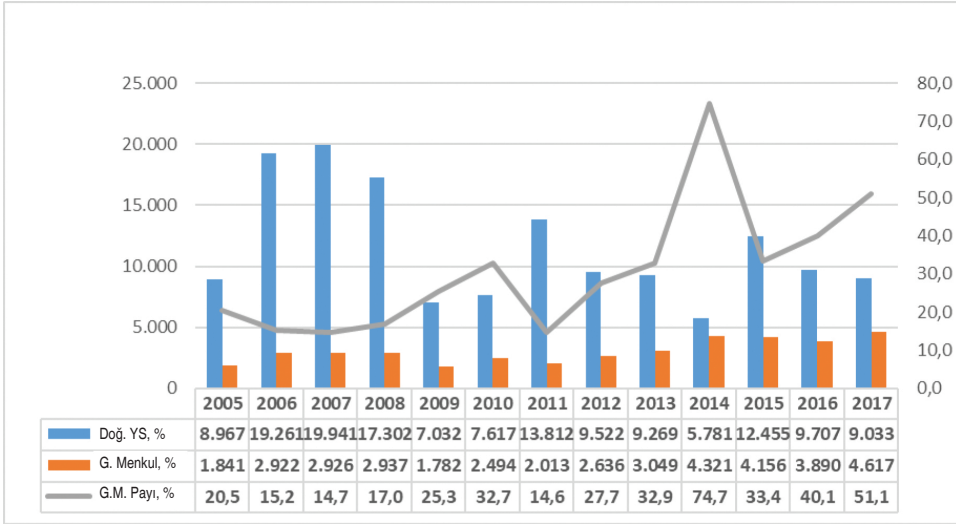
Cari açığın finansmanında doğrudan yatırımların boyutu, portföy yatırımlarının üçte birine ancak ulaşırken, bu kalemden girişlerin yarısından çoğunun gayrimenkul satışlarından oluştuğu gözleniyor. Bu da doğrudan yatırım için dış aktörlerin isteksiz davrandıklarını gösteriyor. Bu iştahsız-

lıkta, özellikle OHAL ikliminin itici özelliğinin altı çizilmelidir.

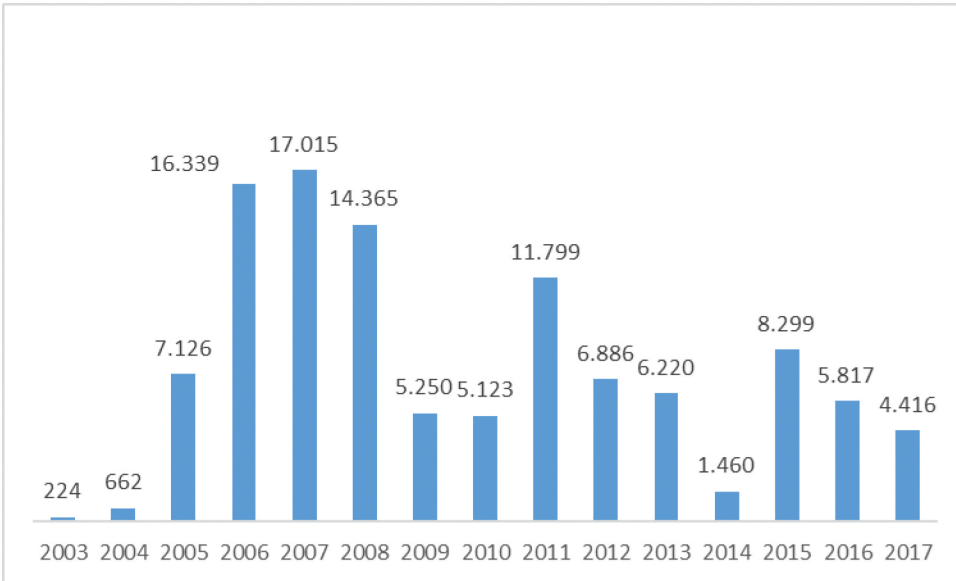
Özünde, özellikle son yıllarda gayrimenkul satışları dışarıda tutulduğunda, gerçek anlamda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hızla düştüğü gözlenmektedir. 2003-2008 döneminde yıllık 9,2 milyar dolar ortalamaya ulaşan gerçek

doğrudan yabancı sermaye yatırımları ortalaması 2009-2017 döneminde 5,5 milyar dolara kadar düşmüştür. Bunların da çoğunlukla yeni yatırımdan ziyade, satın alma biçiminde olduğu hatırlatılmalıdır.

Bu yılın ilk 11 ayının dikkat çeken bir özelliği de kaynağı belirsiz döviz girişlerindeki (Net hata noksan) yavaşlamadır. 2016'nın 11 ayında 8,5 milyar dolara yaklaşan girişler 2017'nin aynı döneminde 2,3 milyar dolara kadar düşmüş görünüyor. Bu da "zulalaların" bile kuruması olarak yorumlanabilir ve gelecek ile alarm verici bir gösterge olarak okunabilir.

Grafik 13. Doğrudan Yatırımlarda Gayrimenkul Satışı %'i Geçti

Grafik 14. Gayrimenkul Dışı Doğrudan Yatırım Girişi: 2003-2017 (Milyon \$)

İŞSİZLİK KAMUFLAJI İÇİN YILDA 6 MİLYAR TL

TÜİK'in açıkladığı Ekim 2017 işgücü istatistikleri, mevsimsellikten arındırılmış işsizliğin yüzde 10,3 ve tarım dışı işsizliğin yüzde 12,2 olduğunu gösterdi. Bu, işsizlikte görece bir azalma gibi görünmekle beraber, SGK verileri ile birlikte okunduğunda bir AKP klasiği ile daha karşı karşıya olunduğu, işsizliğin kamuflajıyla bu sonuçların ortaya çıktığı görülüyor.

2017 büyümesi yüzde 7 olarak açıklanırken bunun bir miktar istihdam yaratması beklenebilir. Ancak, SGK verilerinde kayıtlı istihdamın içindeki çırak, stajyer, bursiyer sayısının 1 milyon artması, son 12 ayda gerçekleşmiş görünen 1,4 milyon istihdamın 1 milyonunun eğitime alınmış gösterilen bu istihdamdan kaynaklandığını gösteriyor.

Çırak, stajyer sayısı 2014'te 507 bin, 2015'te 672 bin iken, getirilen teşviklerle 2016 Aralık ayında 1 milyon 529 bine, 2017 Ekim ayında ise 1 milyon 518 bine ulaştı. Bu, son 1 yılda 1 milyon işsiz istihdam edilmiş gibi gösterilmesi anlamına geliyor.

Eğer bu 1,5 milyonu aşan çırak-stajyer, bursiyer sayısı "istihdam"dan sayılmasa, işsiz sayısı 3,3 milyon değil, 4,8 milyon, işsizlik oranı da yüzde 10,3 değil, en az yüzde 15 görünecekti.

AKP'nin işsizleri kamufla etmek için alışkanlık haline getirdiği bu yol, İşsizlik Sigortası Fonu kaynaklarını da çarçur ediyor.

İşsizlik Sigortası Fonu verilerine göre, bu kamuflaj için "eğitim harcaması" adı altında kullanılan kaynaklar 2014 ve 2015'te toplam olarak 4,5 milyon TL iken 2016 ve 2017 ilk 10 ayda 11,6 milyar TL'ye çıktı. Yani 4 yılda yaklaşık 16 milyar TL harcandı.

Tablo 3. İşsizliği Makyajlamak İçin İşsizlik Fonundan 16 Milyar TL

	2014	2015	2016	2017 (10 Ay)	4 Yıl
İşsizlik Ödeneği	1,7	2,2	3,7	3,8	11,4
İşbaşı Eğitim P.	0	0	1,6	1,8	3,4
Aktif İşgücü Eğitim P.	1,3	3	4,9	3,3	12,5
Eğitim Ödenekleri	1,3	3	6,5	5,1	15,9
İş. Sig. Fonu Varlığı	81,2	93,1	103,2	115	

Tablo 2. İşsizliği Makyajlamak İçin İşsizlik Fonundan 16 Milyar TL

	Aktif Sigortalılar İçinde Çırak, Stajyer, Bursiyer			
	2014	2015	2016 Aralık	2017 Ekim
Sigortalı	19.821.822	20.773.227	21.131.838	22.447.873
1- Zorunlu	17.949.951	18.766.853	18.367.294	19.648.306
2- Çırak	359.948	392.908	1.170.080	377.644
3- Yurtdışı Topluluk	28.297	29.926	24.710	21.685
4- Tarım (4/a)	46.996	40.615	36.125	52.543
5- Tarım (4/b)	864.468	797.334	717.876	717.318
6- Muhtar	15.447	14.544	13.856	24.604
7- Diğer Sigortalılar	409.823	445.366	442.552	464.799
8- Stajyer ve Kursiyerler (*)	146.892	285.681	359.345	1.140.974
Çırak+Stajyer+Kursiyer	506.840	678.589	1.529.425	1.518.618

Kaynak: SGK Veri Tabanı

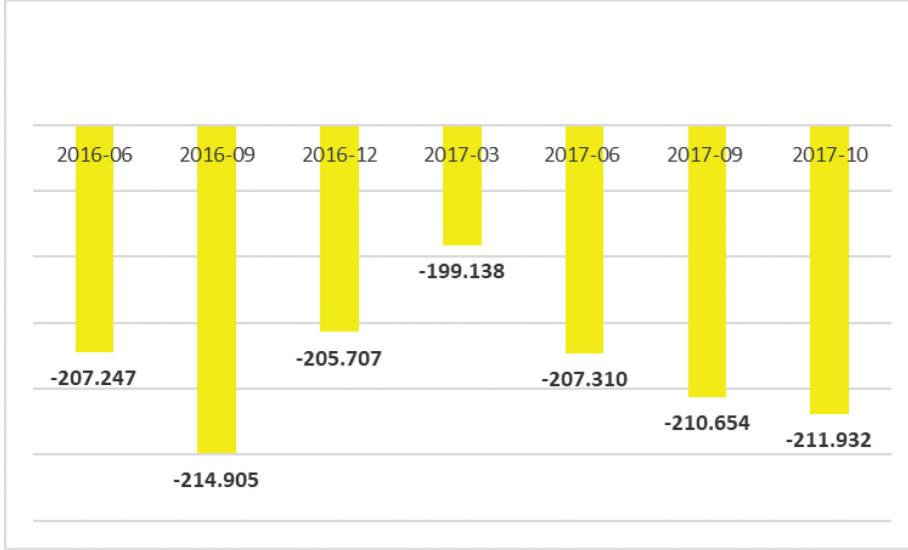
Oysa bu 4 yılda işsizlik ödeneği olarak Fon'dan çıkan para 11,4 milyar TL'den ibaret. Dolayısıyla, Fon kaynakları, işbaşı eğitim, aktif işgücü eğitimi adları altında, işyerlerine alınanlara prim, harçlık olarak harcanıyor, 6 aylık bu oyalama, işsizler için nöbetleşe sürdürülüyor ve Fon kaynakları, bu oyalama için de heba ediliyor.

DÖVİZ BORÇLARI VE “DOLARLAŞMA”

Önemli bir kısmını irili-ufaklı sanayi firmalarının oluşturduğu reel kesimin net döviz açığı, 2018’e girerken streten hemen etkilenen bir diğer “yumuşak karın”. Döviz fiyatındaki her artış, bu firma-

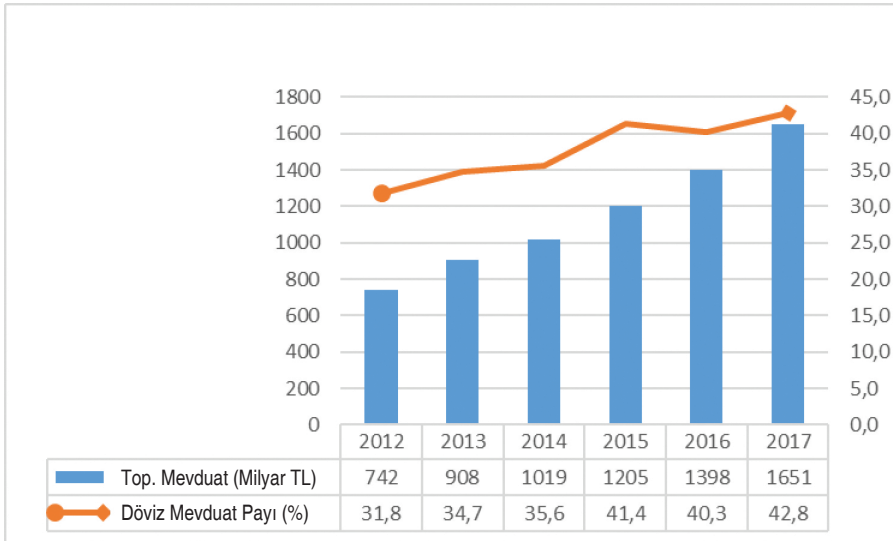
ların döviz borçlarının TL karşılıklarını yükselterek bilançolarına “kur zararı” yazıyor. Bu da firmaların bünyelerini içten içe kemiren bir parametre.

Reel sektör firmalarının net döviz açığı 2017’nin mart ayında 200 milyar doların altına inmişken

Grafik 15. Firmaların Net Döviz Açıkları: Haziran 2016-Ekim 2017 (Milyon \$)

Kaynak: TCMB

Grafik 16. Toplam Mevduatta Dövizin Payı (%)

Kaynak: TCMB

Tablo 4. Bankacılık Sektörü Yabancı Para Mevduatları

	29.12.2017	30.12.2016	Artış (%)
TOPLAM YP MEVDUATLAR (Bin TL)	768.796.719	614.841.042	25,0
BANKALARDAKİ TOPLAM YP MEVDUATLAR (Milyon \$)	201.096	173.260	16,1
I. MEVDUAT BANKALARI	188.004	162.971	15,4
II. KATILIM BANKALARI	13.092	10.289	27,2
Yabancı Para Payı (%)	428	40,3	

izleyen aylarda arttı ve ekim ayında yaklaşık 212 milyar dolara çıktı. Bunun dövize talepte önemli bir basınç oluşturduğunu hatırlatmak gerekir.

Merkez Bankası, net döviz açığı olan birçok firmaya kur garantisi sağlayarak yüklerini hafifletmek için can simitleri atsa da firmalar üstündeki net döviz açığı önemli bir gerilim kaynağı olmayı sürdürüyor.

Öte yandan mevduatlarda “dolarlaşma” eğilimleri de dövizin fiyatını belirleyen önemli bir talep öğesi olmaya devam ediyor.

Banka mevduatları TL olarak 2016’dan 2017’ye cari fiyatlarla yüzde 18 artarak 1 trilyon 651 milyar TL’ye çıktı. Bu mevduatların döviz olarak tutulanların payı ise toplamda yüzde 40.3’ten yüzde 42.8’e kadar yükseldi.

Birikimini dövizde tutmak isteyen mevduat sahibi arttı. Yabancı para olarak tutulan mevduat, 2016 sonunda 173,2 milyar dolar iken 2017 sonunda 188 milyar dolara çıktı, yüzde 16’nın üstünde arttı.

Özellikle muhafazakar kesimin “faizsiz bankacılık” diye de adlandırdıkları katılım bankalarında yabancı para mevduatın 10 milyar dolardan 13 milyar dolara çıkarak yüzde 27 artması, AKP iktidarına güvenin azalışının bir işareti olarak gösterilebilir de...

HAZİNE AÇIKLARI VE BORÇLANMA

Genelde ekonomiyi, özelde de sanayi kesimini dolaylı da olsa etkileyecek bir diğer sorun alanı kamu maliyesinde “genişlemeci” politikalar ya da “mali disiplin”den uzaklaşmanın getireceği gerilimler.

Devletin son açıklanan nakit dengesi verileri, özellikle yabancı yatırımcıyı çekmede cazibe unsuru olarak kullanılan “mali disiplin”den uzaklaşmaya başlanıldığını gösteriyor.

2017 yılında nakit gelirler önceki yıla göre yüzde 16 arttı ve 624 milyar TL’ye yaklaştı. 2017’nin enflasyon ve büyüme oranları üst üste konulduğunda da yüzde 16-17 dolayında bir artış var. Dolayısıyla nakit gelirlerde reel bir artış yaşanmadı.

Buna karşılık nakit faiz dışı harcamalar yüzde 18 artışla 697 milyar lirayı geçmiş görünüyor. Dolayısıyla harcamalarda 2 puan kadar reel artış var.

Son 10 yılın verilerine bakılırsa, nakit gelirlerdeki ortalama artış oranı yaklaşık yüzde 7. Oysa faiz dışı harcamalardaki artış yaklaşık olarak yüzde 16. İki katından fazla. Diğer bir deyişle, gelirlerdeki artış hızı, harcamalardakinin yarısından az.

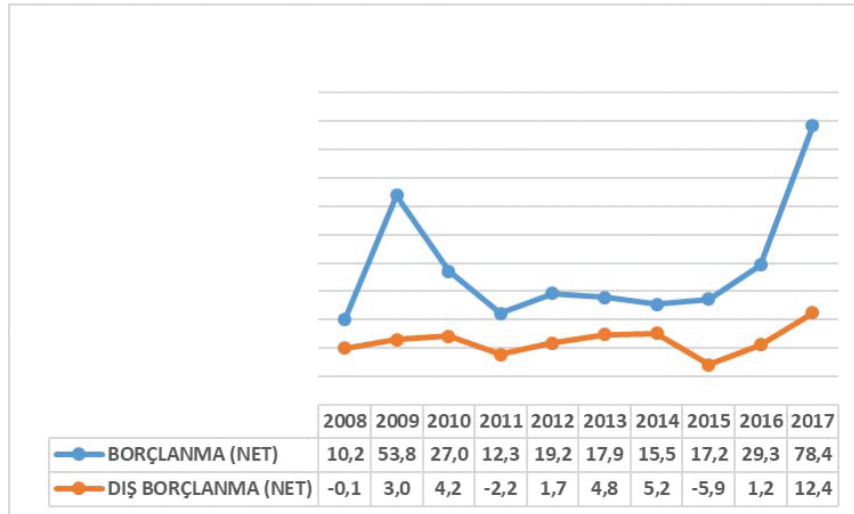
Bilindiği gibi, 2008-2009 Küresel Krizinden etkilenen Türkiye ekonomisinde bütçenin dengeleri de değişti. Nakit açıklar büyümeye başladı. Bunun doğal sonucu olarak borçlanma da arttı. Hazine,

2009 kriz yılında 53,8 milyar lira yeni borç almıştı. Buna karşılık 2017'deki net borçlanma 78,4 milyar lira.

Borçlanmada üzerinde durulması gereken bir gelişme de dış borca verilen ağırlık. Önceki yıllarda genellikle dış borç almayı sevmeyen, ödemeye, kur riskini azaltmaya çabalayan Hazine bu görüşünden vaz geçmiş gibi görünüyor.

Hazine'nin 2017'de 12,4 milyar liraya tekabül eden net dış borç kullandığı görülüyor. Küresel Kriz yıllarında bile sadece 3-4 milyar lira kadar net dış borçlanıcı olan Hazine'nin bu tavrı önemli. Öte yandan, tahvil ihracı kararı, bu yılın ilk günlerinde dış piyasalardan borçlanmak istediğini gösteriyor. Hazine, 2018 yılı finansman programı çerçevesinde uluslararası sermaye piyasalarından tahvil ihracı yoluyla 6,5 milyar dolar tutana kadar borçlanma yapmayı planlamış bulunuyor. Bu programın ilk ayağında dolar cinsinden 10 yıl vadeli (2028 vadeli) bir tahvil ihracı için Citigroup, Deutsche Bank ve HSBC'ye yetki verildi. Hazine 2018 yılının ilk dış tahvil ihracında yüzde 5,2 maliyetle 2 milyar dolar borç almış oldu.

Eğer Hazine, bu tavrını yıl içinde de devam ettirirse, önceki yıllardan farklı olarak içeriden borçlanmaya verdiği önceliği, az da olsa, değiştirerek dış borçlanmaya yöneleceği anlaşıyor. Oysa, yapılan hesaplamalar, TL ile borçlanmanın daha doğru olduğunu gösteriyor. O zaman da akla neden dövizle borçlanma sorusu geliyor. Bu soruyu iktisatçı Mahfi Eğilmez şöyle yanıtlıyor: "TL ile borçlanmak daha düşük maliyetli olduğuna göre Hazine niçin Dolarla Borçlanıyor? Denebilir ki Hazine, dışarıdan borçlanacağına TL ile daha düşük maliyetle borçlansın ve bu TL'yi vererek ihtiyacı olan döviz Merkez Bankası'ndan satın alsın. Bu durumda Merkez Bankası'nın döviz rezervleri azalacak demektir. Merkez Bankası döviz rezervlerinin sürekli azalması borç verenlerin güvenini sarsacak bir durumdur. Çünkü borç verenler ileride ihtiyaç olması halinde son güvence olarak Merkez Bankası'nın döviz rezervlerini görürler. Eğer rezervler azalırsa bu, borç verenlerin vereceği borcun miktarının azalmasına yol açabileceği gibi maliyetlerin (faizlerin) de artmasına neden olabilir. O nedenle Hazine, daha pahalı olsa bile en azından yıl içinde yapacağı dış borç ödemeleri kadar bir miktar dışarıdan borçlanmayı tercih eder."

Grafik 17. Hazine'nin Borçlanması: 2008-2017 (Milyar TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı Veri Tabanı

Öte yandan, 2017'de faiz harcamaları da zirve yaptı. Yıllık toplam faiz ödemesinde en üst sınır olan 2009 Krizindeki 52,5 milyar liralık sınır, 2017'de 55,5 milyar lirayla 2009'u geçti. Önceden alınan borçların faizlerinin artık bütçeye baskı yapmaya başladığı görülüyor.

Hazine eski Müsteşar Yardımcısı Hakan Özyıldız'ın yorumuna göre, Hazine'nin bu kadar fazla borç almasının bir nedeni de kasada para tutmak, "barut ikmali"

isteği. Diğer bir nedeni de 2017 Aralık'ta aylık harcama rekorunun kırılması. 2017 Aralık'ta Hazine, 76,2 milyar lira faiz dışı, 1,7 milyar lira faiz olmak üzere yaklaşık 78 milyar liralık nakit harcama yaptı. Sadece bir ayda bu kadar para piyasaya çıktığına göre, devlet bekleyen, gecikmiş ödemeleri yapmış gibi görünüyor.

Denebilir ki, 2019 ya da erkene alınırsa 2018 seçimleri öncesinde, yüksek büyüme hedefi öne alınıyor ve bunun için, çift rakamlı enflasyona da yol açsa, bütçe açığını, cari açığı, KGF destekli kredileri, özetle genel olarak borçları artıran bir maliyet göze alınıyor.

Zaten aşırı borçlu olan ekonomi yeni borçlanmalarla, dış borç stoku 435 milyar doları bulan Türkiye'ye yeni yükleri bu kez kamu cephesinden taşıyacak görünüyor.

SONUÇ OLARAK

Türkiye ekonomisi, özel olarak da sanayi, 2017 yılında iç talebin ağırlıkla devlet teşvikleri ile köpürtülmesiyle, 21 milyar doları aşan sıcak para girişinin tanıdığı şansla yüzde 7'ye yakın büyüdü. Ne var ki, bu büyümenin arka yüzünde 2018'e taşınmış ağır maliyetler var ve sanayi kesimi de önceki sanayi dışı kesimler gibi, 2018'de bu bedellerin gerilimini yaşayacak.

2017'de TL'nin dolar karşısındaki yüzde 17'lik değer kaybının sanayi malları üstüne yığıldığı maliyet artışları, yapılabildiği kadar fiyatlara yansıtıldı, bu yansıtma kaçınılmaz olarak 2018'de de süreceği için sanayici, bu yeni fiyatlardan iç ve dış Pazar bulma durumunda kalacak. Bulamadığı taktirde stoklarla yüz yüze kalabilecek. Satılamayan yeni konut stokları, bu riskin ilk örneklerinden sayılabilir.

İnşaatın arkasına çekilen sanayinin dış pazar yaratma yeteneği köreltildiği için, ihracatla pazar edinme imkanları da daraltılmıştır. Bu daralmada, ülkedeki OHAL ile koyulaştırılan basıncı imajın da etkisi vardır.

2017'de baş gösteren dünya enerji ve emtia fiyatları, yükselmiş döviz fiyatları ile ithal edileceği için artı maliyet enflasyonu yaratabilecek.

Dövizdeki hızlı artışı kontrol altında tutmak için yükseltilecek faizler, yeni tırmanışlar karşısında tekrar artırılabilecek durumunda kalınabilir. Bu da sanayiye yüksek döviz-yüksek faiz basıncı altına alabilir.

2017'de 44 milyar dolara ulaşarak GSYH'nin yüzde 5'ine vuran cari açık, özellikle kredi derecelendirme kuruluşlarının kırılganlık teşhisinde başrol oynamaya devam ediyor. Bu düzeydeki cari açığın finansmanına ek olarak, önümüzdeki 12 ayda 170 milyar dolarlık dış borcun yenilenme ihtiyacı, ortaya 210 milyar dolarlık dış borç-kaynak bulma ihtiyacını çıkarmaktadır.

Türkiye, ekonomik kırılganlıklarının yanında, iç ve dış politikadaki negatif karnesi ile riski yüksek ülke olmaktan çıkamamakta, bulunan her kaynağın faizi, maliyeti de ağırlaşmaktadır.

Cari açık kamburuna eklenen ikinci açık, kamu maliyesi kamburudur. Hazine'nin faiz giderleri 55 milyar TL'yi bulduğu gibi, borçlandığı rakam 78 milyar TL ile zirve yapmıştır. Özellikle Hazine, dış yükümlüklerini karşılamak için dışarıdan borçlanma kapısını açmıştır. Bu da 435 milyar doları bulan dış borç stokunun kamu cephesinden tırmandırılması ve kırılganlığın artması anlamına gelmektedir.

Özetle, genelde tüm ekonomi, kaçınılmaz olarak sanayi kesimi, hızla "çifte açık" da denilen cari açık ve kamu açığı kışkırtıcısının etkisi altına girmektedir ve bunun sanayi üstündeki doğrudan ve dolaylı etkileri ağır olmaya başlamıştır. Sanayi 2018 yılına bu gerilim ve endişelerle girmek zorunda bırakılmış, bu iç açıcı olmayan şartlarda, özellikle 2016 Temmuz'undan bu yana sürdürülen OHAL ikliminin bedeline de sanayici katlanmaya zorlanmıştır.

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr/bulten>

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni
Ocak 2018
Sayı 235 Ekidir
MMO Adına Sahibi
Ali Ekber ÇAKAR
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Basımevi
Ankamat Matbaacılık San.
Limited Şirketi
Gülyüz Sanayi Sitesi
30. Cad. 538. Sokak
No: 60 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 54 94-95

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mmo@mmo.org.tr
basin@mmo.org.tr